

Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi

Adaptation of Family Leisure Activity Profile into Turkish: Validity and Reliability Analysis

Beyza Merve AKGÜL* - Tebessüm AYYILDIZ DURHAN - Ferhat KILIÇARSLAN*****

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Emniyet Mah. Abant 1 Caddesi, 06210, Yenimahalle, Ankara.

ORCID: 0000-0003-2950-4221

E-posta: bmakgul@gazi.edu.tr

** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Emniyet Mah. Abant 1 Caddesi, 06210, Yenimahalle, Ankara.

ORCID: 0000-0003-2747-6933

E-posta: tebessum@gazi.edu.tr

*** (Sorumlu Yazar) Arş. Gör. İstanbul Aydın Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Beşyol Mah. İnönü Cad. No: 38, Küçükçekmece, İstanbul.

ORCID: 0000-0002-9363-1068

E-posta: ferhatkiliarslan@aydin.edu.tr

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 24 Haziran 2024

Birinci düzeltme: 20 Ağustos 2024

Kabul: 16 Şubat 2025

Anahtar sözcükler: Aile rekreasyonu, Boş zaman, Aktivite profili.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 24 June 2024

Resubmitted: 20 August 2024

Accepted: 16 February 2025

Key words: Family recreation, Leisure, Activity profile.

ÖZ

Ailelerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiği ve bu etkinliklerin aile dinamiklerine olan etkilerinin incelenmesi, bu alandaki araştırmalar için önemli bir ihtiyaçtır. Bu çalışmanın amacı, ailelerin boş zaman değerlendirme alışkanlıklarının tür, süre ve sıklık açısından incelenmesine olanak tanıyan Zabriskie ve McCormick (2001) tarafından geliştirilen Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve geçerlilik ile güvenirlik analizlerinin yapılarak Türkçe alan yazına kazandırılmasıdır. Bu doğrultuda, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) için Ankara'da yaşayan ve çekirdek ailesi olan 261 bireyden, tekrar test analizleri için ise 81 bireyden veri toplanmıştır. Ölçek uyarlama sürecinde dil eşdeğerliği, kapsam geçerliği ve yapı geçerliğine yönelik analizler yapılmıştır. Güvenirlik analizleri Cronbach's Alpha katsayısı ve tekrar test yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda, Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanmış versiyonunun kültürel olarak uygun olduğu ve geçerlilik ile güvenirlik kriterlerini karşıladığı tespit edilmiştir. Ölçeğin, Türk aile yapısında ailelerin boş zaman değerlendirme süreçlerini incelemek için etkili bir araç olduğu belirlenmiştir.

ABSTRACT

Examining how families spend their leisure time and the effects of these activities on family dynamics is an important need for research in this field. The aim of this study is to adapt the Family Leisure Time Activity Profile Scale developed by Zabriskie and McCormick (2001), which allows the examination of families' leisure time habits in terms of type, duration and frequency, into Turkish and to introduce it to the Turkish literature by conducting validity and reliability analyses. Accordingly, data were collected from 261 individuals with nuclear families living in Ankara for confirmatory factor analysis (CFA) and 81 individuals for retest analyses. In the scale adaptation process, language equivalence, content validity and construct validity analyses were conducted. Reliability analyses were conducted using Cronbach's Alpha coefficient and retest method. As a result of the analyses, it was determined that the Turkish adapted version of the Family Leisure Time Activity Profile Scale was culturally appropriate and met the validity and reliability criteria. The scale was determined to be an effective tool for examining the leisure time utilization processes of families in the Turkish family structure.

Makalenin kaynak gösterme şekli:

Beyza Merve Akgül, B. M., Durhan, T. A., Ferhat Kılıçarslan, F. (2024). Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 36 (1): 77-91.

GİRİŞ

Son yıllarda boş zaman üzerine yapılan araştırmalardaki artış ile birlikte, ailelerin boş zamanlarını değerlendirme biçimleri ve süreçlerine yöne-

lik daha çeşitli ve kapsamlı bilgiler elde edilmiştir. Bu çalışmalar birbirinden farklı örneklerle uygulanmıştır. Geleneksel aileler (Zabriskie ve McCormick 2001), evli çiftler (Johnson vd. 2006),

tek ebeveynli aileler (Hornberger vd. 2010), evlat edinen aileler (Freeman ve Zabriskie 2003) ve engelli çocuğu/çocukları olan aileler (Dodd vd. 2009) gibi farklı aile tipleri üzerinde çalışmalara alanyazında rastlanmaktadır. Boş zaman araştırmacıları, aile boş zaman katılımını sağlıklı aile işleyişi ile ilgili bir konu olarak tanımlayarak bu kavramın gelişimine katkıda bulunmuşlardır (Zabriskie ve Freeman 2004). Bu durum bireysel ve toplumsal gelişim için aile rekreasyonu kavramının farklı bakış açıları ile ele alınmasını sağlamaktadır.

Aile rekreasyonu, çocukların ve ailenin bir bütün olarak yararı için organize edilen ve aile bireylerinin boş zamanlarında bir araya gelerek katıldığı, anlamlı ilişkiler kurma, çocukların öğrenmesi ile gelişimini destekleme ve aile refahını teşvik etme gibi hedeflerle kasıtlı olarak planlanan etkinliklerdir (Mactavish ve Schleien 2004; Ward ve Zabriskie 2011). Aile Sistemleri Teorisi'ne (Bowen 1966) dayanan ve ailelerin boş zamanlarında genellikle rutin, düşük maliyetli ve kolay ulaşılabilir etkinlikleri içeren çekirdek etkinlikler ile daha nadir, yüksek maliyetli ve özel planlama gerektiren denge etkinliklerini kapsayan Aile Boş Zaman İşleyişinin Çekirdek ve Denge Modeli (Zabriskie ve McCormick 2001), aile rekreasyonunu inceleyen teorilerden biridir. Bu teori, aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi açısından aile rekreasyonunun önemini vurgulamaktadır. Model, aile eğlencesine katılım ile aile işleyişi arasındaki bağlantıyı daha iyi anlamak amacıyla oluşturulmuştur. Aile eğlencelerinin işlevsellik üzerindeki etkisi, çekirdek ve denge modeli ile aile eğlencesine katılımın çeşitli yollarının aile işleyişine farklı biçimlerde katkı sağladığını ileri sürmektedir (Agate vd. 2007). Model, çekirdek aile rekreasyon çeşitlerini (örneğin, ailece yapılan yemekler, evde izlenen TV/video, oynanan oyunlar ve ortak yapılan bahçe işleri gibi geleneksel etkinlikler) ve denge aile rekreasyon türlerini (örneğin, yenilikçi ve macera dolu etkinlikler) açıklayarak, ailelerin düzenlilik ve yenilik ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır (Williamson 2013).

Günümüz toplumlarında aile sağlığına yönelik kaygılar tüm dünyada ilgi görmeye devam eder-

ken, aile içi boş zamanın rolüne yönelik ilgi de artmakta; uluslararası ve kültürel sınırların ötesine yayılmaktadır (Zabriskie vd. 2018). Aile boş zamanları, aile yaşamının kritik bir boyutu olarak çocuklara ve aile kurumuna fayda sağlamaya yönelik bir ebeveyn sorumluluğudur ve değişen ebeveynlik ideolojilerini de beraberinde getirmektedir (Shaw ve Dawson 2001). Aile rekreasyonu, belirli bir amaca yönelik olarak gelişmiş aile iletişimi sağlama, uyumlanma ve çocuklara ahlaki değerler ile sağlıklı yaşam tarzları aşılamaya gibi hedeflere ulaşmak için ebeveynler tarafından planlanmaktadır (West ve Merriam 2009). Açık hava merkezli aile rekreasyonu, sağlıklı gençlik gelişimi ve aile bütünlüğünün teşvik edilmesiyle bağlantılıdır (Lee vd. 2008; Shaw 2008). Ayrıca aileler boş zamanlarda birlikte geçirdikleri faaliyetlerin süresi ile doğru orantılı olarak bağlarını güçlendirmektedir (Pomfret ve Varley 2019).

Mevcut araştırmada uyarlaması yapılan ve aile boş zamanlarını inceleyen yöntemler arasında Zabriskie ve McCormick (2001) tarafından ortaya konulan Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği (ABZAPÖ) (Family Leisure Activity Profile – FLAP) yer almaktadır. Ölçek, 16 farklı kategoriden oluşmaktadır. Sekiz kategori alanı çekirdek aile boş zaman aktivitelerini (örneğin ailece yapılan yemekler, evde izlenen TV/video, oynanan oyunlar ve ortak yapılan bahçe işleri), sekiz kategori ise denge aile boş zaman aktivitelerini (örneğin topluluk merkezli organizasyonlar, açık hava etkinlikleri, su sporları, macera dolu faaliyetler ve gezi) yansıtmaktadır. ABZAPÖ modelinde, öncelikle katılımcının aile üyeleriyle birlikte 16 farklı türde faaliyet kategorisine katılıp katılmadığı sorgulanmaktadır. Kategorileri netleştirmek ve aralarında ayırım yapmak için spesifik faaliyet örnekleri eklenmiştir. Yanıt evet ise, katılımcılardan her bir faaliyet için devam soruları sorulur. Takip eden sorular “yaklaşık ne sıklıkla” ve “her seferinde ne kadar süreyle” sorularıdır. Katılımcılardan bu sorulara da yanıt vermesi beklenir. Örnek soruya Şekil 1’de yer verilmiştir.

Aile rekreasyonu, çocuklar ve aileler için organize edilen, aile içi iletişimi ve uyumu artırmayı amaçlayan etkinlikleri kapsadığı için ABZAPÖ, ailelerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdikle-

ÖRNEK SORU: TV/ video izleme, müzik dinleme, kitap okuma, şarkı söyleme gibi ev merkezli etkinlikleri aile bireyleriyle yapar mısınız?

1. Adım: Bu etkinlikleri yapar mısınız? → EVET X HAYIR __

En az günde bir kez	
En az haftada bir kez	x
En az ayda bir kez	
En az yılda bir kez	

↑

2. Adım: Bu etkinlikleri genellikle ne sıklıkla yaparsınız?

Her defasında ne kadar sürer? (1 tanesini)			
1 saatten az	1-2 saat	2-3 saat	x
3-4 saat	4-5 saat	5-6 saat	
6-7 saat	7-8 saat	8-9 saat	
9-10 saat	10 saatten fazla	1 günden fazla	

↑

3. Adım: Bu etkinlik ortalama ne kadar sürer?

Şekil 1. Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği'ne Dair Örnek Soru

rini belirlemek için önemli bir araçtır. Bu ölçek, çekirdek ve denge modeline dayanarak ailelerin rutin ve yenilikçi etkinliklere katılımını ölçmektedir. Aileler boş zamanlarda birlikte geçirdikleri faaliyetleri süresi ile doğru orantılı olarak bağlarını güçlendirmektedir. Bu bilgiler ışığında bu çalışmanın amacı, ailelerin boş zaman değerlendirme alışkanlıklarının tür, süre ve sıklık açısından incelenmesi adına Zabriskie ve McCormick (2003) tarafından geliştirilen Aile Boş Zaman Aktivite Aktivite Profili Ölçeği'nin Türkçeye çevirilmesi ile geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin yapılarak Türkçe alanyazına kazandırılmasıdır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda alan yazında yer alan aile rekreasyonu konulu çalışmalar hakkında bilgiler verilerek Türk aile yapısının ve aile rekreasyonu uygulamalarının etkilerinden bahsedilmektedir.

Aile Boş Zaman İşlevselliğinin Çekirdek ve Denge Modeli

Birçok aile, boş zamanlarında aile ile birlikte zaman geçirmenin aile içi bağları güçlendireceği düşüncesiyle boş zamanlarda bu doğrultuda planlar yaparak birlikte zaman geçirmek için uygun ortamları yaratırlar (Shaw ve Dawson 2001;

Agate vd. 2009). Literatürde yer alan araştırmalarda aile boş zamanı ile olumlu aile çıktıları arasında güçlü ve pozitif ilişkiler olduğu tespit edilmiştir (Holman ve Epperson 1984; Zabriskie ve McCormick 2003; Agate vd. 2009; Williamson 2013).

Son yıllarda aile boş zaman araştırmaları yaklaşım, teori ve bakış açılarında ilerleme kaydetmiştir. Akademisyenler daha fazla çeşitlilik, anlam ve anlayış çağrısında bulunmuş, bu da yenilikçi çerçeveler ve metodolojilerle yeni araştırmalarda bir artışa yol açmıştır (Townsend vd. 2017). Bu çerçeve bağlamında geliştirilen ve aile boş zaman davranışlarını çekirdek ve denge etkinlikleri açısından inceleyen Aile Boş Zaman İşlevselliğinin Çekirdek ve Denge Modeli (Zabriskie ve McCormick 2001), Aile Sistemleri Teorisine dayanmaktadır; Evlilik ve Aile Sistemlerinin Karmaşık Modelinin (Olson 2000) unsurlarının yanı sıra boş zaman davranışının kavramsal temellerini de içerir (Townsend vd. 2017). Bu model, aile boş zaman katılımı ve aile işlevselliği arasındaki ilişkiyi daha fazla açıklamak için geliştirilmiştir. Aile boş zaman işlevselliğinin çekirdek ve denge modeli, aile boş zaman katılımının farklı modellerinin aile işlevselliğine farklı şekillerde katkıda bulunduğunu savunmaktadır (Agate vd. 2007).

Model, aile boş zamanının çekirdek (geleneksel) ve denge (yeni) aile boş zamanı modellerine dahil olarak hem istikrar hem de değişim ihtiyaçlarını karşıladığını öne sürmektedir (Williamson 2013). Aile Boş Zaman Profili 16 faaliyet kategorisinde aile üyeleriyle birlikte yapılan boş zaman faaliyetlerini tanımlamıştır. Sekiz faaliyet kategorisi çekirdek aile boş zaman kalıplarını temsil ederken, sekiz kategori de denge aile boş zaman kalıplarını temsil etmektedir (Aslan 2009).

Çekirdek kalıplar, aile üyelerinin ilişkilerinin geliştirilmesine olanak tanıyan tutarlı, güvenli ve genellikle olumlu bir bağlam olarak tanımlanmaktadır. Denge kalıpları ise ailelere yeni deneyimlerin kazandırılmasını ve farklı girdilere, deneyimlere ve zorluklara uyum sağlanmasını gerektiren bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Her iki örüntü türü de ailelerin zorluklar karşısında yakın ve esnek kalmalarına yardımcı olur (Zabriskie ve McCormick 2001). Aile Boş Zaman İşleyişinin Çekirdek ve Denge Modeli çıktılarından olan aile bütünlüğü (cohesion), aile üyelerinin birbirlerine karşı sahip oldukları duygusal bağ olarak tanımlanırken, uyum yeteneği (adaptability) ise bir ailenin zorluklara nasıl uyum sağlayabildiğini ve değişebildiğini ifade eder (Olson 2000). Genel olarak model, çekirdek aile boş zamanının öncelikle aşinalık ve istikrar ihtiyaçlarını karşıladığını ve kişisel yakınlık, aile kimliği ve uyum duygularını kolaylaştırma eğiliminde olduğunu öne sürmektedir (Townsend vd. 2017). Çekirdek ve Denge modelinde, çekirdek aile boş zaman katılımının genellikle aile bütünlüğünü yordadığını, denge aile boş zaman katılımının ise genellikle aile uyumluluğunu yordadığını söylenebilir.

Çekirdek aile boş zamanları genellikle aile üyelerinin ev içinde veya yakınında düzenli olarak yapılan faaliyetlere birlikte katılması olarak tanımlanır (Melton 2017). Çekirdek boyutu, birçok ailenin sık sık birlikte yaptığı faaliyetlerde görülmektedir. Bu faaliyetlerin yapılması genellikle kolaydır, fazla maliyetli değildir ve evde yapılabilir. Bu faaliyetlere örnek olarak birlikte TV veya video izlemek, masa oyunları oynamak, dışarıda oynamak, bahçeyle uğraşmak veya yaparak yiğınlarına atlamak verilebilir (Aslan 2009).

Bu faaliyetler fazla planlama veya kaynak gerektirmez (Agate vd. 2007). Aile üyelerinin güvenli ve olumlu bir şekilde ilişki kurmalarına yardımcı olabilirler. Bu faaliyetler sırasında aile üyeleri sınırları keşfedebilir, aile kurallarını belirleyebilir ve bunları uygulama pratiği yapabilir (Townsend vd. 2017). Bu aktivitelere ayrılan zaman ayrıca aile üyelerinin birbirlerini rahatlatılabilecekleri, ödüllendirebilecekleri, yenileyebilecekleri ve canlandırabilecekleri bir zamandır. Bu faaliyetler kolay yapılabilirliklerinden ötürü bir ailenin boş zamanlarının çoğunu kapsamaktadır. Bu faaliyetler, aile bireylerinin birbirleriyle rahat iletişim kurabilmelerini sağlamaktadır. Bunun nedeni, insanların rahat bir ortamda duyguları ve hisleri hakkında konuşmaya daha yatkın olmalarıdır. Bu nedenle, boş zaman etkinlikleri sırasında düzenli etkileşimin aile üyelerinin birbirlerini daha iyi tanımalarına, aralarında yakınlığın artmasına ve ailenin bir parçası olma hissinin güçlenmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Denge aile boş zamanları boyutu, alışılmadık veya yeni aile boş zaman etkinliklerini kapsar. Bu boyut, genellikle aile üyelerinin nadiren veya ara sıra birlikte katıldıkları etkinliklerden oluşur (Melton, 2017). Denge modeli, yeni deneyimler sunan ve zaman, çaba, para gibi daha fazla kaynağa ihtiyaç duyan, daha seyrek ve alışılmadık faaliyetleri içerir. Bu tür etkinlikler genellikle ev dışında gerçekleştirilir ve aile tatilleri, açık hava rekreasyonu, özel etkinlikler, tema parklarına, spor etkinliklerine veya özel etkinlik salonlarına yapılan geziler gibi etkinlikleri kapsar (Aslan 2009). Bu etkinlikler planlama gerektirir ve temel faaliyetlere kıyasla daha az spontan, daha programlıdır (Agate vd. 2007). Daha seyrek gerçekleşmekle birlikte, genellikle daha uzun süreli ve öngörülemez bir yapıya sahiptir. Aile üyeleri bu etkinlikler sırasında yeni deneyimlere ve zorluklara uyum sağlamak, aynı zamanda müzakere etmek durumunda kalır. Bu tür faaliyetler, ailelerin uyum becerilerini, öğrenme kapasitelerini ve değişime açık olma yeteneklerini geliştirir. Aileler, yeni ve beklenmedik uyaranlarla karşılaşarak öğrenir ve bir sistem olarak gelişim gösterir. Aile boş zamanlarında kazanılan beceriler, aile yaşa-

mının diğer alanlarına da aktarılabilir ve bu, aile bütünlüğünün korunmasına katkı sağlar.

Bu bağlamda, aile boş zaman aktivitelerinin Türk ailelerinin yaşamları üzerindeki olumlu etkilerini incelemek için ABZAPÖ'nün Türkçeye uyarlanması önemlidir. Bu uyarlama, Türk ailelerinin boş zaman değerlendirme biçimlerinin araştırılmasına olanak sağlayacaktır.

Türk Aile Yapısı

Aile yapısı, aile üyelerinin birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunacaklarını şekillendirmede önemli bir rol oynar. Türkiye'de aile üyeleri arasındaki ilişkiler, zaman içinde gelişen etkileşim kalıplarıyla belirginleşir (Aslan 2009). Türk toplumunda cinsiyet rolleri belirgin olup, bireyler çocukluk döneminden itibaren bu rollere göre sosyalleşir (Fişek 1982). Erkek çocuklar genellikle daha özgür büyütülürken, kız çocuklar daha fazla denetim ve baskı altında yetiştirilmektedir.

Geleneksel olarak kadınlar düzenli ve özenli ev kadınları olmaya yönelik yetiştirilirken, erkekler daha bağımsız ve otoriter bir şekilde eğitilmektedir. Bununla birlikte, Türk ailelerinde genç yetişkinler genellikle evlenene kadar aileleriyle birlikte yaşamayı tercih etmektedir. Aile bağları tipik olarak güçlü olup, aileyle zaman geçirmek geleneksel aile yapısının önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Fişek ve Scherler 1996).

Türk aile yapısının temelinde bu geleneksel dinamikler varlığını sürdürmekle birlikte, son yıllarda ebeveyn rollerinde değişimlerin yaşandığı gözlemlenmektedir. Kadınların çalışma hayatına artan katılımı ve rollerin daha eşitlikçi bir şekilde paylaşılması, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda ilerlemeyi desteklemektedir (Kara 2022). Teknolojik gelişmeler, yasal düzenlemeler ve sosyal değişimlerin yanı sıra, daha insancıl yönetim anlayışları da Türk kadınlarına yeni fırsatlar sunmuş ve geleneksel yapıda dönüşümlere yol açmıştır.

Verilen bu bilgiler ışığında, bu çalışmanın amacı, ailelerin boş zaman değerlendirme alışkanlıklarının tür, süre ve sıklık açısından incelenmesi adına Zabriskie ve McCormick (2001) tarafından geliştirilen Aile Boş Zaman Aktivite Profili

Ölçeği'nin Türkçeye çevrilmesi ile geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin yapılarak Türkçe alanyazına kazandırılmasıdır. Çalışma, Türk aile yapısının boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını anlamak ve bu doğrultuda aile içi ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik stratejiler geliştirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, belirlenen amaç doğrultusunda ailelerin boş zaman aktivitelerinin özelliklerini ortaya koyabilen güvenilir bir ölçme aracı elde edilmesi hedeflenmiştir. Öncelikle, Zabriskie ve McCormick (2001) tarafından geliştirilen Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının yapılması maksadıyla kendisinden elektronik posta yoluyla ölçeğin kullanımı için izni alınmıştır. Bu iznin ardından Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'ndan alınan 03.12.2023 tarihli 17 sayılı toplantıda E-77082166-604.01.02-764312 numaralı karara bağlı olarak uyarlama sürecine başlanmıştır. ABZAPÖ'nün Türkçeye uyarlanma aşamalarında dil geçerliliği ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. İzin sürecinin ardından Türkçeye çevrilen ölçeğin geçerlilik analizleri için uzman görüşlerine başvurulmuş, dil ve kültürel uyum açısından gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği ise test-tekrar test yöntemi ve Cronbach Alfa katsayısı istatistikleri ile analiz edilmiştir. Ölçek çekirdek aileye mensup ebeveynler üzerinde test edilerek elde edilen verilerin analizi için SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırma, kolay örnekleme yöntemiyle ulaşılan Ankara ilinde ikamet eden ve çekirdek ailesi olan iki farklı çalışma grubu üzerinde yürütülmüştür. Ankara ilinde ikamet eden 143'ü kadın 203'ü erkek toplam 346 çekirdek ailesi olan çalışmanın toplam örneklemini oluşturmaktadır. Veriler, Ankara'nın Etimesgut, Keçiören, Sincan ve Yenimahalle ilçelerinde bulunan aile yaşam merkezlerindeki faaliyetleri evli ve çocuklu bireylerden Şubat-Mayıs 2023 tarihleri arasında yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Örneklem seçilirken kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ko-

layda örnekleme, ana kütle içerisinde seçilecek örnek kesimin araştırmacının yargılarına belirlendiği tesadüfi olmayan örnekleme yöntemidir (Haşiloğlu vd. 2015). Birinci çalışma grubu, DFA için kullanılmış olup 123'ü erkek 142'si kadın toplam 265 çekirdek ailesi olan oluşmaktadır. Bu gruptaki çekirdek ailesi olan 73'ü 30 yaş ve altında iken, 192'si 30 yaşından büyüktür. Bu gruptaki katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%63,4) önlisans/lisans seviyesinde eğitim almıştır ve büyük oranda (%78,9) özel sektörde istihdam edilmektedir. İkinci çalışma grubu, ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğini belirlemede kullanılmış olup yine Ankara ilinde ikamet eden ve çekirdek ailesi olan 20'si erkek 61'i kadın 81 çekirdek ailesi olan bireyden oluşmaktadır. Bu gruptaki katılımcıların çoğunluğu (%43,2) 31-35 yaş arasındadır ve yine çoğunlukla (%55,6) önlisans/lisans seviyesinde eğitim almıştır. Bu gruptaki katılımcıların çoğunluğu (%63,0) çalışmamaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuş ve katılımcıların kişisel bilgilerine dair verilerin tespiti için kullanılan demografik veri formu ve ailelerin boş zaman etkinliklerine katılımlarına dair sıklık, süre ve etkinlik türü açısından tespitinin sağlanması amacıyla geliştirilmiş olan Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği (ABZAPÖ) kullanılmıştır.

ABZAPÖ, Aile Boş Zaman İşlevselliğinin Çekirdek ve Denge Modeline (Zabriskie 2001) dayalı olarak çekirdek ve denge aile boş zaman katılımını ölçer. Sekiz soru çekirdek boş zaman faaliyetlerine (örn. aile yemekleri, ev tabanlı televizyon/videolar, oyunlar ve bahçe aktiviteleri), sekiz soru da denge faaliyetlerine (örn. toplum tabanlı etkinlikler, açık hava aktiviteleri, su tabanlı aktiviteler, macera aktiviteleri ve turizm) ilişkindir. Her soruda katılımcıya faaliyet örnekleri verilmiştir. Daha sonra katılımcıya bu faaliyetlere diğer aile üyeleriyle birlikte katılıp katılmadığı, katıldıysa ne sıklıkta ve ne kadar süreyle katıldığı sorulur. Her soru için süre ve sıklık çarpılarak bir endeks puanı saptanır. Çekirdek endeks puanı, 1-8 arası soruların endeks puanlarının toplanmasıyla; denge endeks puanı ise 9-16

arası soruların endeks puanlarının toplanmasıyla elde edilmektedir. Toplam aile boş zaman puanı, çekirdek ve denge indeks puanlarının toplanmasıyla hesaplanmaktadır (Zabriskie ve McCormick 2001). ABZAPÖ'nün yapı geçerliliği, içerik geçerliliği, değerlendiriciler arası güvenilirliği ve test-tekrar test güvenilirliği (çekirdek: $r = ,74$; denge: $r = ,78$; ABZAPÖ: $r = ,78$) ile psikometrik özelliklerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu rapor edilmiştir (Zabriskie, 2001). ABZAPÖ için geleneksel puanlama prosedürü Zabriskie ve McCormick (2001) tarafından tanımlanmıştır. Katılımcılardan her bir faaliyet kategorisine yönelik üç soruya yanıt vermeleri talep edilmektedir. İlk olarak, katılımcılardan ailelerinin söz konusu faaliyet kategorisine katılıp katılmadığını "evet" (1 puan) veya "hayır" (0 puan) şeklinde belirtmeleri istenmektedir. İkinci olarak, bu faaliyetlere son 12 ay içinde ne sıklıkla katıldıkları sorulmuş ve yanıtlar sıralı ölçüm düzeyinde değerlendirilmiştir: "en az günlük" (1 puan), "en az haftalık" (2 puan), "en az aylık" (3 puan) ve "en az yıllık" (4 puan). Üçüncü olarak, katılımcılardan bu faaliyetlere ayırdıkları süreyi saat cinsinden ifade etmeleri istenmektedir.

Süre yanıtlarının puanlaması da sıralı ölçüm düzeyindedir. Yanıt seçenekleri faaliyet kategorileri arasında değişiklik göstermektedir. Örnek olarak <1 saat, 3-4 saat ve 6-7 saat verilebilir. Her sıralı yanıtta bir sayı atanır. Her sayının değeri, sıra ölçeğindeki bir sonraki en yüksek yanıt seçeneğinden bir birim daha azdır (örneğin <1 saat 1, 1-2 saat 2, 2-3 saat 3 olarak puanlanır ve bu şekilde devam eder). Süre ve sıklık puanlarının çarpılmasıyla, her bir faaliyet kategorisine yönelik katılım düzeyini temsil eden bir puan hesaplanmaktadır. Son olarak, 16 faaliyet kategorisi için puanlar ilgili aile boş zaman alanları (tipik olarak çekirdek, denge veya toplam) içinde toplanır. Bu puanlar geleneksel olarak son 12 ay için keyfi bir aile katılımı puanı olarak yorumlanmaktadır. Melton vd. (2016) bu uygulama prosedürünün sorunlu olabileceğini belirtip, ABZAPÖ kullanan araştırmacılar için, katılımcıların yanıtlarının niceliksel ve doğal zamansal sıralamasına önceden hizmet eden alternatif bir ölçekleme prosedürünün göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedirler. Bu puanlama tekni-

ği, değişkenleri oran düzeyinde bir ölçüm olarak korur. ABZAPÖ sıklık ölçümleri gün biriminde kaydedilmekte ve süre ölçümleri saat biriminde raporlanmaktadır. Bu doğal ölçüm birimlerinin korunması, anlamlı, mutlak sıfır değerlerine sahip değişkenlerle sonuçlanır. Bir katılımcı söz konusu faaliyet kategorisine hiç gün veya saat ayırmadığını belirttiğinde “0” değerini almaktadır. Ayrıca hem sıklık hem de zaman değerleri artar ve her birim kendisinden önce ve sonra gelen sayıya eşit uzaklıktadır. Çarpma işleminin, her bir faaliyet kategorisinin yaygınlığını ölçmek için uygun bir yöntem olduğu ifade edilmiştir (Melton vd. 2016). Dolayısıyla bu alternatif puanlama, puanların son 12 ay içinde aile faaliyetlerine katılım saati sayısı olarak yorumlanmasına olanak tanımaktadır. Sıklık boyutunda dört yanıt seçeneği sunulmuştur: “en az günlük,” “en az haftalık,” “en az aylık” ve “en az yıllık.” Bu yanıtlar, zamansal düzeyde doğal kategoriler sunar ve yıl boyu sıklık tahminlerini oransal olarak hesaplamaya olanak tanır. Örneğin, en az günlük = 365 gün, en az haftalık = 52 gün, en az aylık = 12 gün, en az yıllık = 1 gün olarak hesaplanabilir. Süre boyutu için de oran düzeyinde tahminler yapılabilir. Bu boyutta otuz dört farklı yanıt seçeneği sunulmuştur ve seçenekler “<1 saat” ile “üç veya daha fazla hafta” arasında değişmektedir. Tablo 1, bu zamansal yanıtlardan elde edilen oran ölçekli süre tahminlerini saat cinsinden göstermektedir. Puanlama başlığı altındaki her giriş, her bir faaliyet kategorisine katılım süresinin saat cinsinden bir tahminini ifade eder. Sıklık boyutunda olduğu gibi, süre boyutunda da her yanıt seçeneği için ayrı bir sayısal değer sağlanarak puanlama yapılmıştır (Melton vd. 2016).

Tablo 1’de görüldüğü üzere, alternatif yaklaşım aile katılımının anlamlı birimlerde (yaygınlık) yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Alternatif ABZAPÖ puanları bir önceki yıldaki saat sayısı tahminleridir. Bununla birlikte, ABZAPÖ çok yönlüdür ve araştırmacılar geçen hafta, ay veya diğer ayrı zaman birimlerinde aile boş zamanlarını endekslemeyi seçebilirler. Çalışmaları farklı bir zaman ölçeği gerektiren araştırmacılar, yıllık tahminleri kendi seçtikleri zaman dilimine göre değiştirebilirler. Buna ek olarak, bazı araştırmacılar geçtiğimiz yıl boyunca belirli faaliyetlere

Tablo 1. Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği’nin Yıllık Süre Puanları

Süre	Geleneksel sıralı	Alternatif oranlı puanlama
<1 saat	1	1
1-2 saat	2	2
2-3 saat	3	3
3-4 saat	4	4
4-5 saat	5	5
5-6 saat	6	6
6-7 saat	7	7
7-8 saat	8	8
8-9 saat	9	9
9-10 saat	10	10
>10 saat	11	10
>1 gün	12	18
1 gün	12	24
2 gün	13	48
3 gün	14	72
4 gün	15	96
5 gün	16	120
6 gün	17	144
7 gün	18	168
8 gün	19	192
9 gün	20	216
10 gün	21	240
11 gün	22	264
12 gün	23	288
13 gün	24	312
14 gün	25	336
15 gün	26	360
16 gün	27	384
17 gün	28	408
18 gün	29	432
19 gün	30	456
20 gün	31	480
1 hafta	18	168
2 hafta	25	336
3 veya üzeri	32	504

katılımın anlamlı bir endeksine ihtiyaç duyabilir ve bazı araştırmacılar geçtiğimiz yıldaki faaliyet katılımını hesaba katan yeni bir endeks oluşturmak için alternatif ölçeklendirme ve puanlama yaklaşımını kullanabilir (Melton vd. 2016). Hem geleneksel hem de alternatif yaklaşım için, sıklık ile süre kodlarının çarpımsal çarpımı hesaplanır. Bu çarpımlar daha sonra sekiz madde üzerinden toplanarak çekirdek ve denge puanları elde edilir (Tablo 2). Alternatif puanlama kodlarının kullanılması halinde, bu ürünlerin toplamı geçen yıl boyunca aile faaliyetlerine katılım saatlerinin bir tahminidir.

Tablo 2. Alternatif Oransal Yaklaşımla ABZAPÖ Puanlama Talimatları

Faaliyet Kategorisi madde puanlarını hesaplamak için:
1. Her bir faaliyet kategorisi için bir katılımcı son 12 ay içinde katılıp katılmadığını işaretler. Kod: Hayır=0, Evet=1
2. Katılımcı HAYIR seçeneğini işaretlerse, otomatik olarak sıklık için sıfır ve süre için sıfır alır.
3. Katılımcı EVET seçeneğini işaretlerse, aile faaliyeti kategorisine katılım sıklığı ve süresi, ne ilişkin bir yanıt vermiş olur. Verileri kodlamak için Tablo 1'de verilen oran düzeyindeki puanları kullanın
4. Her bir kategori için bir tahmin elde etmek amacıyla, 14 kategorinin her biri için katılım, sıklık ve süre değerlerini çarpın. HAYIR Katılımı için bir örnek: Bir katılımcı HAYIR (0) seçeneğini işaretlerse arapım şu şekilde olur: $0*0*0$, bu da 0'a eşittir. Bu, faaliyet kategorisine yılda tahmini sıfır saat katılım olarak yorumlanabilir. EVET Katılımı için bir örnek: Bir katılımcı EVET (bir), ardından en az haftada (52) ve 2-3 saat (üç) seçeneğini işaretlerse; çarpım şu şekilde olur: $1*52*3$, bu da 156'ya eşittir. Bu yılda 156 saat faaliyet kategorisine katılım olarak yorumlanabilir.

Kaynak: Melton 2014.

Dil Geçerliği

Kulaksızoğlu vd. (2003) tarafından belirtildiği üzere dilsel eşdeğerlik çalışması, ölçek maddelerinin Türkçeye çevrilme aşamasında olası hataların tespit edilmesi ve maddenin ifade ettiği anlamın ne derece doğru bir şekilde yansıtıldığına belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilir. Bu çalışmada çeviri çalışması için "çeviri-geri çeviri" yöntemi kullanılmıştır (Brislin 1986). Ölçeğin orijinal versiyonu İngilizce dil bilgisine sahip ve alanlarında uzman üç akademisyen tarafından İngilizce'den Türkçeye çevrilmiştir. Ardından yapılan çeviriler incelenmiş ve Türkçe dil yapısı ile kültürel farklılıklar göz önünde bulundurularak ölçek tek bir forma dönüştürülmüştür. Oluşturulan bu Türkçe form, farklı üç akademisyen tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Yapılan çevirilerle birlikte ölçeğin orijinal formu karşılaştırılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda uygulanacak olan formun nihai şekli verilmiştir.

Verilerin Analizi

ABZAPÖ'nün Türkçeye uyarlanması maksadıyla yapılan analizler, SPSS 21 ve LISREL 8.8 istatistik programlarıyla yapılmıştır. ABZAPÖ'nün geçerliliği için, DFA ile ölçeğin faktör yapısı ve ölçeği oluşturan maddelerin madde yük değerleri ve bazı uyum indeksi değerleri hesaplanmıştır. Alan yazın incelendiğinde, ölçek uyarlama aşamasın-

da Doğrulayıcı Faktör Analizi'nden yararlanabilmek için ölçekte yer alan madde sayısının en az beş katı büyüklüğünde örnekleme sahip olunması gerektiği belirtilmektedir (Tavşancıl 2018). Çalışmada bu görüşten faydalanıp DFA analizi yeterli sayıda örnekleme ulaşılmıştır. Birinci çalışma grubu, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) için kullanılmış olup toplam 265 çekirdek ailesi olan bireyden oluşmaktadır. İkinci çalışma grubu, ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğini belirlemede kullanılmış olup yine Ankara ilinde ikamet eden ve çekirdek ailesi olan 81 çekirdek ailesi olan bireyden oluşmaktadır. ABZAPÖ'nün kararlılık açısından güvenilirliğini belirlemek için ise test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, aynı ölçüm aracının belirli bir zaman aralığında aynı örnekleme üzerinde tekrar uygulanması ve sonuçların karşılaştırılması esasına dayanır. Test-tekrar test yöntemi, ölçeğin zaman içerisindeki kararlılığını, yani tutarlılığını ölçmek için etkili bir yol olup, ölçüm aracının aynı koşullar altında tekrarlandığında benzer sonuçlar üreteceğini göstermek amacıyla tercih edilmiştir. Kolay uygulanabilirliği ve doğrudan karşılaştırma imkanı sağlaması nedeniyle sıkça kullanılan bu yöntem, aynı katılımcılar üzerinde yapılan tekrar testlerle ölçeğin tutarlılığını ve güvenilirliğini belirlemek için doğrudan bir yöntem sunar. Ancak, iki uygulama arasındaki zaman aralığının çok kısa olması katılımcıların ilk uygulamayı hatırlama-

larına, çok uzun olması ise ölçülen özelliğin değişmesine yol açabilir. Ayrıca, katılımcı yorgunluğu ve motivasyon eksikliği ile çevresel ve durumsal faktörlerin değişimi de sonuçları etkileyebilir. Genel olarak, iki uygulama arasında 2-4 haftalık bir zaman aralığı tercih edilir (Karagöz 2019). Mevcut çalışmada, test-tekrar test yöntemi üç hafta arayla 81 çekirdek ailesi olan bireye uygulanmıştır.

Ölçeğin kararlılık açısından güvenilirliğini belirlemek için öncelikle toplanan veriler için normallik analizi yapılmıştır. İlk uygulamaya ait çarpıklık ve basıklık değeri, -1,191 ve 1,015 olarak hesaplanırken, ikinci uygulama için ise -1,639 ve 1,815 olarak bulunmuştur. George ve Mallery'e (2010) göre, verilerin normal dağılım gösterdiğini söyleyebilmek için basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması beklenmektedir. Verilerin normal dağılım göstermesi üzerine, uygulamalar arasındaki ilişki düzeyini saptayabilmek için Pearson momentler çarpımı korelas-

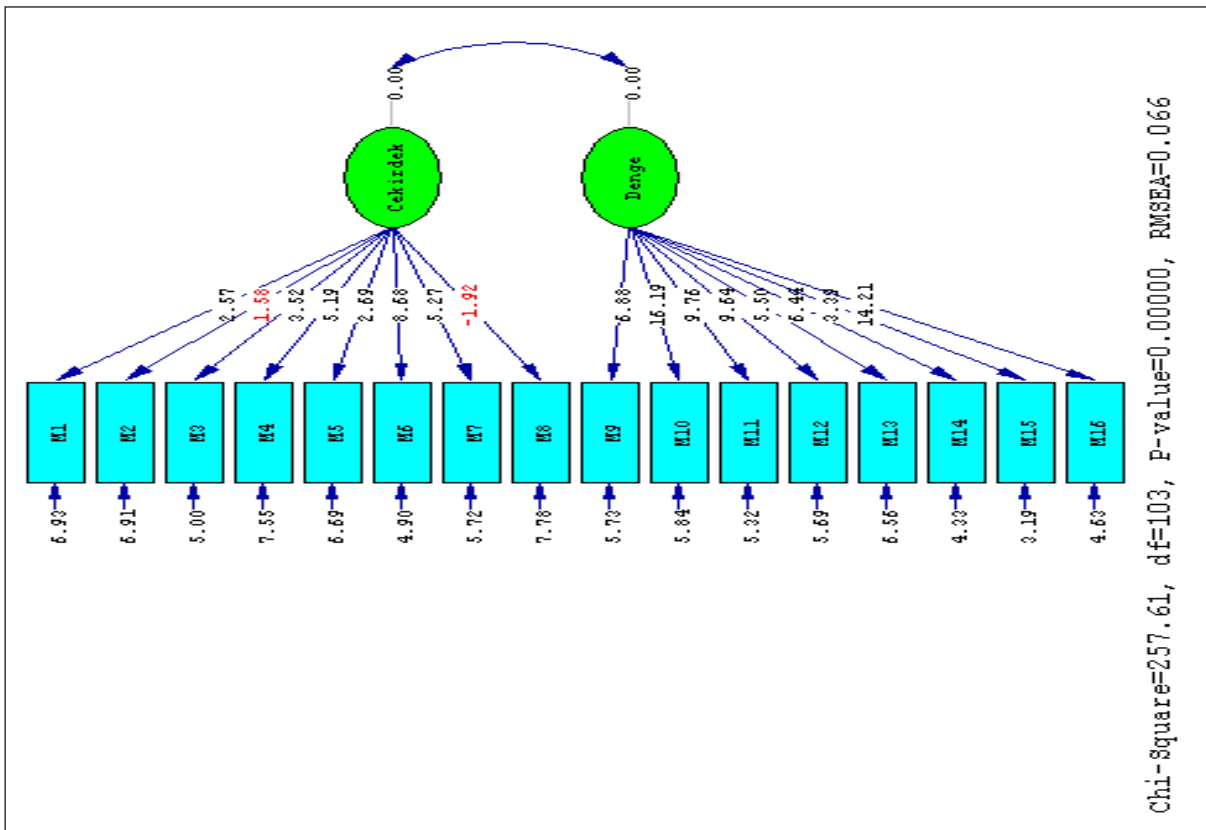
yon analizi ve veriler arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek için de bağımlı gruplar t-testi yapılmıştır. Bu testlerin sonuçlarına göre, elde edilen korelasyon katsayısının yüksek olduğu ($r=0,776$; $p<0,001$) ve uygulamalar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ($t=-1,972$; $ss=,79$; $p>0,050$) belirlenmiştir. Bu sonuçlar, ölçeğin kararlılığını ve güvenilirliğini desteklemektedir.

BULGULAR

Çalışmanın bulguları, aşağıda alt başlıklar halinde sunulmuştur.

ABZAPÖ için Doğrulayıcı Faktör Analizi ile Geçerlilik Sınaması

İki faktörlü 16 maddelik ölçek verilerine DFA uygulanmıştır. Maddeler arasındaki çoklu normallik varsayımının karşılanmaması sonucunda Çapraz Ağırlıklı En küçük Kareler (Diagonally Weighted Least Squares-DWLS) yöntemiyle pa-

Şekil 2. Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği'nin maddelerine ilişkin yük değerleri ve alt boyutlar arası korelasyon değerleri

rametre kestirimi yapılmıştır. DFA bulguları incelendiğinde; ki-kare istatistiği $\chi^2(76)=15943$, $p<0,01$; ki-kare istatistiğinin serbestlik derecesine oranı (χ^2/sd)=2,09; kök ortalama kare yaklaşım hatası (RMSEA)=0,056; standardize edilmiş kök ortalama kare artık (S-RMR)=0,058; karşılaştırmalı uyum endeksi (CFI)=0,96; uyum iyiliği endeksi (GFI)=0,95; görel uyum endeksi (RFI)=0,86 olarak hesaplanmış ve bu indekslerin kabul edilebilir sınırlarda olduğu belirlenmiştir (Hooper ve Mullen 2008). Ayrıca her bir madde için hesaplanan t değerleri incelenmiş, ikinci ve sekizinci maddelerin t değerlerinin anlamlı olmadığı ($p>0,05$) tespit edilerek ölçekten çıkarılmıştır. Diğer tüm maddelerin t değerleri anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$) (Şekil 2).

Dolayısıyla bu maddeler ölçekten çıkarılarak ikinci kez DFA uygulanmıştır. Buna göre ölçek maddelerine ilişkin faktör yükleri, t değerleri ve r^2 (açıklanan varyans) değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

DFA sonuçlarına göre 14 maddenin t değerleri anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Bu aşamada öl-

çekten herhangi bir madde çıkarılmasına gerek olmadığı anlaşılmıştır. Faktör yüklerinin 0,17 ile 0,72 arasında olduğu belirlenmiştir. Uyum indeksleri gözlenen verinin iki boyutlu olan modele uyum gösterip göstermediğini değerlendirmek için verilmektedir. Bu çalışmada iki faktörlü ve 14 maddelik ölçeğin model-veri uyum indeksleri Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4'e göre benzerlik oranı ki-kare istatistiği $\chi^2/(sd=76)=159,43$ $p<0,01$; ki-kare istatistiğinin serbestlik derecesine oranı $\chi^2/(sd=76)=2,09$; kök ortalama kare yaklaşım hatası (RMSEA)=0,056; standardize edilmiş kök ortalama kare artık (S-RMR)=0,058; karşılaştırmalı uyum endeksi (CFI)=,96; uyum iyiliği endeksi (GFI)=,95; görel uyum endeksi (RFI)=0,86 olarak hesaplanmış ve bu indekslerin kabul edilebilir sınırlarda olduğu gözlenmiştir. Yalnızca normlanmış uyum endeksi (NFI)=0,88 sınır değere yakın bulunmuştur. Genel olarak uyum indekslerinin kabul edilebilir değerlerde olduğu ve ölçeğin yapısal geçerliliğinin doğrulanabildiği görülmüştür. Ölçek mad-

Tablo 3. ABZAPÖ faktör yükleri, açıklanan varyans ve t değerleri

Alt Boyutlar	Madde No	Faktör Yüğü	r^2	t değeri
Çekirdek	M1	,17	,03	2,67
	M3	,23	,05	2,94
	M4	,38	,15	5,41
	M5	,21	,05	3,03
	M6	,63	,40	9,70
	M7	,34	,11	4,86
	M9	,38	,15	6,40
Denge	M10	,63	,40	12,37
	M11	,47	,22	9,52
	M12	,48	,23	8,66
	M13	,26	,07	5,47
	M14	,39	,16	7,11
	M15	,21	,05	3,71
	M16	,72	,52	17,58

Tablo 4. Ölçek Maddelerinin Faktör Yapısı İçin Uyum İndeksleri

<i>İyilik Uyum İndeksi</i>	<i>Kabul Edilebilir Sınır *</i>	<i>Değer</i>
χ^2/sd	<5 Orta düzeyde <3 İyi uyum	159,43/76 = 2,09
GFI	>,90	,95
CFI	>,90	,96
NFI	>,90	,88
NNFI	>,90	,96
RFI	>,85	,86
S-RMR	<,08	,058
RMSEA	<,08	,056

*Kaynaklar: Kline 2011; Baumgartner ve Homburg 1996; Bentler 1980.

delerine ilişkin yol (path) grafiği ise Şekil 2’de gösterilmiştir.

Güvenirlilik Analizi

ABZAPÖ’nün kararlılık açısından güvenilirliğini belirlemek için test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Altunışık vd. (2010), bir ölçeğin güvenilirliğini belirlerken, test-tekrar test yöntemiyle elde edilen veriler arasındaki Pearson korelasyon katsayısına bakıldığını ve bu katsayının en az 0.70 olması tercih edildiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte Karagöz’e (2019) göre, ölçülen özellik oranlı ise Pearson korelasyon katsayısı kullanılabilir ve aynı zamanda uygulamalar ile elde edilen veriler arasında yapılan bağımlı gruplar t testi sonucunda, anlamlı farklılık olmaması beklenmektedir. ABZAPÖ, 81 çekirdek ailesi olan bireye üç hafta aralıklarla iki defa uygulanmıştır. Test-tekrar test yöntemiyle uygulanan ABZAPÖ’nün elde ettiği korelasyon katsayısının istenen değerden daha yüksek olduğu ve bu sonucun anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,776$; $p<0,001$). Ayrıca, ölçeğin iki uygulaması arasında elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir ($t=-1,972$; $ss=,79$; $p>0,050$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Zabriskie ve McCormick (2001) tarafından geliştirilmiş olan ABZAPÖ, Aile Boş Zaman İşlevsel-

liğinin Çekirdek ve Denge Modeline dayalı olarak aile boş zaman faaliyetlerine katılımı ölçer. Bu ölçek kabul edilebilir psikometrik özelliklere sahiptir. Bu araştırmada yapılan testlerde, Çekirdek ($r=,74$), denge ($r=,78$) ve toplam aile boş zaman katılımı için yapı ve içerik geçerliliği, değerlendiriciler arası güvenilirlik ve test-tekrar test güvenilirliğine sahip olduğu gösterilmiştir ($r =,78$) (Zabriskie 2001).

İki faktörlü 16 maddelik ölçeğin verilerine DFA ile geçerlilik sınaması yapılmıştır. Ölçeğin maddelerinin her birinin ölçülen özelliklerle gözlenen özellik arasındaki t değerleri anlamlı olup olmadığına bakıldığında ikinci ve sekizinci maddelerin t değerinin anlamlı olmadığı görülüp, bu iki ölçekten çıkarılarak ikinci kez DFA yapılmıştır. Tablo t değeri 1,96’yı aşarsa 0,05, 2,56’yı aşarsa 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Buna göre, göre 14 maddenin t değerleri anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Gözlenen verinin tek boyutlu olan modele uyum gösterip göstermediğini değerlendirmek için uyum indeks değerlerine bakılmıştır. Buna göre benzerlik oranı ki-kare istatistiği $\chi^2/(sd=76)=159,43$ $p<0,01$; Ki-kare istatistiğinin serbestlik derecesine oranı $\chi^2/(sd=76)=2,09$; kök ortalama kare yaklaşım hatası (RMSEA)=0,056; standardize edilmiş kök ortalama kare artık (S-RMR)=0,058; karşılaştırmalı uyum endeksi (CFI)= 0,96; uyum iyiliği indeksi (GFI)= 0,95; gö-

reli uyum endeksi (RFI)=086 olarak hesaplanmış ve bu indekslerin kabul edilebilir sınırlarda olduğu gözlemiştir. Yalnızca normlanmış uyum endeksi (NFI)=0,88 sınır değere yakın bulunmuştur.

Genel olarak uyum indekslerinin kabul edilebilir değerlerde olduğunu ve ölçeğin iki boyutlu yapısının doğrulanabildiği görülmüştür. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması sürecinde, çekirdek etkinlik grubunda yer alan iki madde ölçekten çıkarılmıştır. Bu maddelerden ilki, katılımcılara "TV/video izlemek, müzik dinlemek, kitap okumak, şarkı söylemek gibi ev merkezli etkinlikleri aile bireyleriyle yapar mısınız?" sorusunu yöneltmekte ve "Evet" yanıtı verilmesi durumunda bu etkinliklerin sıklığı ve süresi sorgulanmaktadır. Ancak, bu maddenin Türk aile yapısına uygun olmadığı değerlendirilmiştir. Katılımcıların, bu tür etkinlikleri ya hiç gerçekleştirmemesi ya da sıklık ve süreyi doğru bir şekilde hatırlayamaması bu uyumsuzluğun nedenleri arasında gösterilebilir. İkinci çıkarılan madde ise, yine çekirdek etkinlik grubunda yer almakta ve katılımcılara "Dini etkinliklere (örneğin camiye gitme, ibadet etme, mevlüte gitme gibi) aile bireyleriyle katılır mısınız?" sorusunu yöneltmektedir. "Evet" yanıtının ardından sıklık ve süreye ilişkin sorular yöneltilmektedir. Bu maddenin Türk aile yapısıyla uyumsuzluğu, kadın ve erkeklerin dini etkinliklere aynı anda katılımının sınırlı olması gibi kültürel faktörlere dayandırılabilir. Bu bulgu, Melton (2014) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Bu iki maddenin ölçekten çıkarılması, ölçeğin Türk kültürel bağlamına daha uygun hale getirilmesi adına gerekli bir adım olarak değerlendirilmiştir. ABZAPÖ'nün güvenilirliğine ilişkin sınırlı sayıda çalışma yapıldığı belirtilmektedir (Melton 2014). Zabriskie (2000) puanların zaman içindeki istikrarını (test-tekrar test korelasyonu), Aslan (2009) ise iç tutarlılığını incelemiştir Alfa katsayısı yoluyla iç tutarlılık testi, uygun olmayan bir yaklaşımdır. Çünkü bir indeks olarak, çekirdek veya denge aile boş zaman ölçümleri için ABZAPÖ maddelerinin birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili olduğuna dair bir varsayım bulunmamaktadır. Melton (2014) ise güvenilirliği genellenebilirlik teorisi perspektifinden ele almıştır. Bu çalışmada da güvenilirlik

için test tekrar test yöntemi kullanılmıştır ve elde edilen korelasyonun yüksek olduğu ve bunun anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiş olup iki uygulamayla ölçekle elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

ABZAPÖ bireysel aile üyelerinin aile aktivitelerine katılımını belirlemek için yaygın olarak kullanılan bir araçtır. Bu ölçek 29'dan fazla bilimsel çalışmada kullanılmıştır ve şu anda katılımcıların aile boş zaman katılımının bir endeksini sağlayan mevcut tek araştırma aracıdır (Melton ve Ellis 2019). ABZAPÖ öncelikle çekirdek ve denge teorisinin önermelerini test etmek için kullanılmıştır (Zabriskie ve McCormick 2001). "Çekirdek" aile boş zaman faaliyetlerinin (yaygın, günlük faaliyetler) aile uyumunu arttırdığı, denge faaliyetlerinin (daha az yaygın, evden uzakta) ise aile uyumunu arttırdığı varsayılmaktadır.

Bu doğrultuda mevcut araştırma ile söz konusu ölçeğin Türk kültüründe çalışılmasının önü açılmıştır. Bu nedenle ailelerin boş zaman katılımlarını değerlendirmek için alan yazına güçlü katkılarının olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik değerlerine güç katmak amacıyla bazı öneriler yapılabilir. Mevcut çalışmada örneklem grubunu 4-17 yaş çocuğu olan çekirdek ailesi olan bireyler oluşturmuştur. Bunun yanı sıra çocuk perspektifinin de dahil olduğu çalışmalar gerçekleştirilebilir. Araştırmacıların, ABZAPÖ'nün, farklı konumların (ev içi, ev dışı, toplum içi ve toplum dışı konumlar) rekreasyon ortamının uyumsuzluğu için farklı olanaklara sahip olduğu varsayımına dayanarak ölçeklendirilebileceği söylenmektedir (Melton 2014). Sonuç olarak bu çalışmada ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik değerlerine dayanarak ABZAPÖ'nün ailelerin çekirdek ve denge boş zaman etkinliklerini ortaya çıkarmada kullanmak için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu değerlendirilmektedir. Araştırma sonucunda geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak ulusal alan yazına katkı sağlayacak bir veri toplama formu uyarlanmıştır. Bu bağlamda farklı sosyoekonomik yapılar, farklı coğrafyalarda aile boş zaman aktivite ölçeğinin sınanarak Türk aile yapısı ve boş zaman aktivite ilişkisi ortaya çıkarılabilir. ABZAPÖ'nün Türkçeye uyarlanması, ai-

lelerin boş zaman etkinliklerini ölçmek ve analiz etmek için güvenilir ve geçerli bir araç sunarak, araştırmacılara, eğitimcilere ve politika yapıcılara önemli veriler sağlayabilir. Bu ölçek ile birlikte, ailelerin boş zaman değerlendirme alışkanlıklarının tür, süre ve sıklığı hakkında kapsamlı bilgi edinilebilecek ve bu bilgilerin ışığında aile içi iletişimi, uyumu ve genel aile sağlığını artıracak çözümler geliştirilebilecektir.

DEĞERLENDİRME VE SINIRLILIKLAR

Bu çalışmanın çeşitli sınırlılıkları ve gelecekteki araştırmalar için önerileri bulunmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu 4-17 yaş çocukları olan ebeveynlerle sınırlı tutulmuş olup, bu durum genelleştirilebilirliği sınırlamaktadır; bu nedenle gelecekte daha geniş ve çeşitli bir örneklem grubu ile çalışılması önerilmektedir. Türk kültürüne özgü bazı dinamikler, özellikle dini etkinliklerle ilgili maddelerin anlamlı bulunmamasına yol açmakta ve bu durumun aile yapısındaki etkileşim farklılıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Katılımcıların geçmiş etkinlikleri hatırlama ve doğru raporlama konusundaki zorlukları, verilerin güvenilirliğini etkileyebilmektedir.

Ayrıca gelecekteki çalışmalarda çocuk perspektifinin de dahil edilmesi önerilmektedir. Farklı sosyoekonomik düzeylere ve coğrafi bölgelere sahip aileler üzerinde benzer çalışmalar yapılarak, boş zaman etkinliklerinin bu değişkenlere göre nasıl farklılık gösterdiği araştırılabilir. Aile boş zaman etkinliklerinin zaman içindeki değişimini izlemek amacıyla uzunlamasına çalışmalar yapılması önerilmektedir. Katılımcıların etkinlikleri hatırlama ve raporlama sürecini kolaylaştırmak için daha gelişmiş veri toplama tekniklerinin kullanılması, örneğin günlükler veya mobil uygulamalar aracılığıyla anlık veri toplama yöntemlerinin düşünülmesi önerilmektedir. Farklı kültürler arasında ölçek uyarlaması yapılarak çapraz kültürel karşılaştırmalar gerçekleştirilebilir ve ölçeğin farklı alt gruplar için nasıl çalıştığını anlamak amacıyla ek psikometrik analizler yapılabilir. Bu ölçek, aile terapistleri ve danışmanları tarafından aile içi ilişkileri değerlendirmek ve geliştirmek amacıyla kullanılabilir ve ailelerin boş zaman etkinliklerini planlamada rehberlik

edici bir araç olarak hizmet edebilir. Ayrıca, ailelerin boş zaman etkinliklerine katılımını artırmak ve aile içi uyumu desteklemek amacıyla politika ve program geliştirme çalışmalarında da kullanılabilir. Bu çalışmanın verileri 2019 yılına ait olup, COVID-19 sonrası ortaya çıkan ekonomik koşullara bağlı olarak ortaya çıkan fiyat hareketliliği bağlamında daha kısa süreli çalışmalar yapılması da önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Agate, J. R., Zabriskie, R. B., Agate, S. T. ve Poff, R. (2009). Family Leisure Satisfaction and Satisfaction with Family Life, *Journal of Leisure Research*, 41 (2): 205-223.
- Agate, S. T., Zabriskie, R. B. ve Eggett, D. L. (2007). Praying, Playing, and Successful Families: An Examination of Family Religiosity, Family Leisure, and Family Functioning, *Marriage & Family Review*, 42 (2): 51-75.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Aslan, N. (2009). An Examination of Family Leisure and Family Satisfaction Among Traditional Turkish Families, *Journal of Leisure Research*, 41 (2): 157-176.
- Baumgartner, H. ve Homburg, C. (1996). Applications of Structural Equation Modeling in Marketing and Consumer Research: A Review, *International Journal of Research in Marketing*, 13 (2): 139-161.
- Bentler, P. M. (1980). Multivariate Analysis with Latent Variables: Causal Modeling, *Annual Review of Psychology*, 31: 419-456.
- Bowen, M. (1966). The Use Of Family Theory in Clinical Practice, *Comprehensive Psychiatry*, 7 (5): 345-74.
- Brislin, R. W. (1986). The Wording and Translation of Research Instruments. In W. J. Lonner ve J. W. Berry (Eds.), *Field Methods In Cross-Cultural Research* (ss. 137-164). Los Angeles: Sage Yayınları.
- Dodd, D., Zabriskie, R., Widmer, M. ve Eggett, D. (2009). Contributions of Family Leisure to Family Functioning Among Families That Include Children with Developmental Disabilities, *Journal of Leisure Research*, 41 (2): 261-286.
- Fişek, G. O. ve Scherler, H. R. (1996). Toplumsal Değişim ve Eşler: Cinsiyet Senaryolarının Sınırlarını Genişletme Amaçlı Bir Terapi Yaklaşımı, *Türk Psikoloji Dergisi*, 11 (36): 1-11.
- Fişek, N. (1982). Sağlık Hizmetleri ve İşçi Sağlığı Ailelerinin Sağlık Sorunları. Modern Yönetim Semineri, *Türk-İş Yayınları*, 15 (13): 13-30.
- Freeman, P. ve Zabriskie, R. (2003). Leisure And Family Functioning in Adoptive Families: Implications for Therapeutic Recreation, *Therapeutic Recreation Journal*, 37 (1): 73-93.

- George, D. ve Mallery, P. (2010). *SPSS For Windows Step By Step: A Simple Guide And Reference, 17.0 update*. Boston: Allyn & Bacon.
- Haşiloğlu, S. B., Baran, T. ve Aydın, O. (2015). Pazarlama Araştırmalarındaki Potansiyel Problemlere Yönelik Bir Araştırma: Kolayda Örneklem ve Sıklık İfadeli Ölçek Maddeleri, *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*, 2 (1): 19-28.
- Hooper, D. ve Mullen, M. R. (2008). Structural Equation Modelling: Guidelines For Determining Model Fit, *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6 (1): 53-60.
- Holman, T. B. ve Epperson, A. (1984). Family And Leisure: A Review of the Literature with Research Recommendations, *Journal of Leisure Research*, 16 (4): 277-294.
- Hornberger, L. B., Zabriskie, R. B. ve Freeman, P. (2010). Contributions of Family Leisure to Family Functioning Among Single-Parent Families, *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 32 (2): 143-161.
- Johnson H. A., Zabriskie R. B. ve Hill B. (2006) The Contribution of Couple Leisure Involvement, Leisure Time, and Leisure Satisfaction to Marital Satisfaction, *Marriage & Family Review*, 40 (1): 69-91.
- Kara, F. M. (2022). Serbest Zaman, Aile Rekreasyonu ve Değişen Baba Roller. Babalar ve Kızları Çok Disiplinli Bir Yaklaşım, *Ege Üniversitesi Yayınları Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi*, 12: 75-92.
- Karagöz, Y. (2019). *SPSS AMOS Meta Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kline, R. B. (2011). *Principles And Practice of Structural Equation Modeling*. New York: The Guilford Press.
- Kulaksızoğlu, A., Dilmaç, B., Ekşi, H. ve Otrar, M. (2003). Uyum Ölçeği-Üniversite Formu'nun Dilsel Eşdeğerlik, Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması, *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 2 (3): 49-64.
- Lee, B., Graefe, A. ve Burns, R. (2008). Family Recreation: A Study of Visitors Who Travel with Children, *World Leisure Journal*, 50: 259- 267.
- Mactavish, J. ve Schleien, S. (2004). Re-Injecting Spontaneity And Balance in Family Life: Parents' Perspectives on Recreation in Families That Include Children With Developmental Disability, *Journal of Intellectual Disability Research*, 48 (2): 123-141.
- Melton, K. (2014). Advancing Measurement Of Family Leisure (Basılmamış Doktora Tezi). Texas: A&M University Recreation Park and Tourism Sciences.
- Melton, K. (2017). Family Activity Model: Crossroads of Activity Environment and Family Interactions in Family Leisure, *Leisure Sciences*, 39 (5): 457-473.
- Melton, K., Ellis, G. ve Zabriskie, R. (2016). Assessing Alternative Techniques for Scaling The Family Leisure Activity Profile: Recommendations For Future Family Leisure Measurement, *Leisure Sciences*, 38 (2): 179-198.
- Melton, K. ve Ellis, G. D. (2019). Measurement Of Time Involvement in Family Activities: Alternative Scaling Procedures for the Family Leisure Activity Profile, *Leisure Sciences*, 41 (6): 535-541.
- Olson, D. H. (2000). Circumplex Model of Marital and Family Systems, *Journal of Family Therapy*, 22 (2): 144- 167.
- Pomfret, G. ve Varley, P. (2019). Families at leisure outdoors: Well-being through adventure, *Leisure Studies*, 38 (4): 494-508.
- Shaw, S. (2008). Family Leisure And Changing Ideologies of Parenthood, *Sociology Compass*, 2 (2): 688-703.
- Shaw, S. M. ve Dawson, D. (2001). Purposive Leisure: Examining Parental Discourses on Family Activities, *Leisure Sciences*, 23: 217-231.
- Tavşancıl, E. (2018). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Townsend, J. A., Van Puymbroeck, M. ve Zabriskie, R. B. (2017). The Core and Balance Model of Family Leisure Functioning: A Systematic Review, *Leisure Sciences*, 39 (5): 52-72.
- Ward, P. ve Zabriskie, R. (2011). Positive Youth Development Within A Family Leisure Context: Youth Perspectives of Family Outcomes, *New Directions for Youth Development*, 2011 (130): 29-42.
- West, P. C. ve Merriam Jr, L. C. (2009). Outdoor Recreation and Family Cohesiveness: A Research Approach, *Journal of Leisure Research*, 41 (3): 351-359.
- Williamson, M. C. (2013). The Contribution Of Family Leisure To Family Functioning And Family Satisfaction Among Urban Russian Families (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Utah: Brigham Young University Marriott School of Management; Recreation Management.
- Zabriskie, R. B. (2000). *An Examination of Family And Leisure Behavior Among Families With Middle-School-Aged Children*. Indiana University.
- Zabriskie, R. B. (2001). Family Recreation: How Can We Make A Difference?, *Parks & Recreation*, 36: 30-42.
- Zabriskie, R. B., Aslan, N. ve Williamson, M. (2018). Turkish Family Life: A Study of Family Leisure, Family Functioning, and Family Satisfaction, *Journal of Leisure Research*, 49 (1): 8-27.
- Zabriskie, R. B. ve Freeman, P. (2004). Contributions of Family Leisure to Family Functioning Among Transracial Adoptive Families, *Adoption Quarterly*, 7 (3): 49-77.
- Zabriskie, R. B. ve McCormick, B. P. (2001). The Influences Of Family Leisure Patterns On Perceptions Of Family Functioning, *Family Relations*, 50 (3): 281-289.
- Zabriskie, R. B. ve McCormick, B. P. (2003). Parent and Child Perspectives of Family Leisure Involvement and Satisfaction with Family Life, *Journal of Leisure Research*, 35 (2): 163-189.

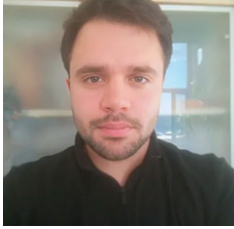
Beyza Merve AKGÖL

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama bölümünden mezun oldu (2007). Yüksek lisans derecesini Gazi Üniversitesi'nden Spor Yönetim Bilimleri dalından (2008), doktora derecesini de Gazi Üniversitesi'nden Beden Eğitimi Ve Spor dalından aldı (2011). Gazi Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2009). Doçentlik unvanını Rekreasyon alanında aldı (2017). Profesörlüğe Gazi Üniversitesi'nde yükseltildi (2022). Halen Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, Terapatik ve Ticari Rekreasyon, Rekreasyon Yönetimi, Liderlik ve Gönüllülüktür.

Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Rekreasyon bölümünden mezun oldu (2011). Yüksek lisans derecesini Gazi Üniversitesi'nden Sporda Psiko Sosyal Alanlar dalından (2015), doktora derecesini de Gazi Üniversitesi'nden Sporda Psiko Sosyal Alanlar dalından aldı (2011). Gazi Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2012). Doçentlik unvanını Rekreasyon alanında aldı (2021). Halen Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, Sosyal ve Beşeri Bilimler, Beden Eğitimi ve Spor ve Rekreasyondur.

Ferhat KILIÇARSLAN

Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Rekreasyon bölümünden mezun oldu (2022). Halen Gazi Üniversitesi'nden Rekreasyon alanında yüksek lisans yapmaktadır. İstanbul Aydın Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2024). Temel çalışma alanları, Terapatik ve Ticari Rekreasyon, Rekreasyon Yönetimi, Liderlik ve Gönüllülüktür.